

Asia: VN/13339/2019

Lausuntopyyntö elinkautisvankien vapauttamismenettelyn kehittämistä koskevasta arviomuistiosta

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

Niuvanniemen sairaalan lausunto elinkautisvankien vapauttamismenettelyn kehittämistä koskevasta arviomuistiosta

Oikeusministeriön Kriminaalipolitiikka- ja rikosoikeusosaston arviomuistio elinkautisvankien vapauttamismenettelyn kehittämisestä on kattava ja nostaa esille keskeiset asiaan liittyvät näkökohdat. Lainsäädännöstä puuttuu tehokkaita keinoja, joilla voidaan tehokkaasti ehkäistä vankeustuomion päätyessä korkeaksi arvioitavaa riskiä väkivaltarikosten uusimisesta.

Muistiossa ehdotetut jatkotoimenpiteet ovat tarkoituksenmukaisia. Väkivaltariskin arvioinnissa käytössä olevien menetelmien tarkkuutta voidaan pitää kohtalaisena, mutta ehdotettu VN TEAS – hanke on erittäin tärkeä sen arvioimiseksi, voidaanko menetelmiä pitää riittävän luotettavina perusteltaessa pitkäaikaista vapaudenmenetystä turvaamissyistä. Edelleen tulisi tässä yhteydessä arvioida, voidaanko nykyistä elinkautisvankeuskäytäntöä, erityisesti siihen liittyvää harkintaan perustuvaa vapauttamismenettelyä pitää rangaistusseuraamuksena hyväksyttävänä johtuen nykyisiin vaarallisuuden arviointiin liittyvistä epävarmuustekijöistä.

Mikäli väkivaltariskin arvioinnin menetelmien luotettavuus arvioidaan riittäväksi, niiden merkityksen vahvistaminen elinkautisvankien vapauttamisesta päätettäessä edellyttää lainsäädännöllisiä toimenpiteitä. Teoreettisina vaihtoehtoina voidaan nähdä Norjan ja Tanskan järjestelmän tyyppinen var-muusvankeus tai mielenterveyslain muutos siten, että tahdosta riippumaton hoito ulotettaisiin koskemaan myös muita kuin mielisairauden tasoisia psyykkisiä häiriöitä. Näistä ensimmäinen vaihtoehto olisi kattavampi, jälkimmäinen edellyttäisi samanaikaisesti todennettua mielenterveydenhäiriötä ja siihen perustuvaa merkittävästi kohonnutta väkivaltariskiä.

Mielenterveyslain mukaisen tahdosta riippumaton hoidon mahdollisuuden laajennus tässä yhteydessä merkitsisi laajennusta vaikeiden persoonalli-suushäiriöiden, ennen kaikkea vaikean epäsosiaalisen ja mahdollisesti vaikean epävakaan persoonallisuuden suuntaan. Tieteellinen näyttö per-soonallisuushäiriöiden tahdosta riippumattoman hoidon tai muun psykiatrisen hoidon vaikuttavuudesta uusiutuvan väkivallan ehkäisemisessä on heikko. Tämä koskee erityisesti epäsosiaalisen tai psykopaattisia piirteitä sisältävän persoonallisuushäiriön hoitoa, joihin väkivaltariski vahvimmin liittyy. Mikäli päihderiippuvuus on olennainen osa mielenterveyshäiriötä, voitaneen hoitokeinojen vaikuttavuutta pitää jossain määrin parempana. Kun väkivaltariskin vähentäminen perustuisi lähinnä käyttäytymisen ja olosuhteiden kontrollointiin, olisi siitä lainsäädännössä tarkoituksenmukaista säätää osana vankeusrangaistuksia ja rikosseuraamuksia koskevaa lainsäädäntöä, mutta ei mielenterveyslaissa.

Kuten muistiossa todetaan, nykyisen mielenterveyslain tahdosta riippumaton hoito koskee aikuisten kohdalla vain psykoottisia sairauksia. Nykyinen hoitojärjestelmä antaa periaatteessa riittävät ja tehokkaat valmiudet puuttua mielisairauden yhteydessä ilmenevään vakavan uusintaväkivallan riskiin hoidon keinoin. Psykiatrisen hoitojärjestelmän muutos avohoitopainot-teiseen suuntaan ja siitä johtuva sairaalapaikkojen vähennys sekä psykiatripula heikentävät käytännössä järjestelmän toimivuutta. Mielenterveyslainsäädännössä on erityisesti oikeuspsykiatria ja mielentilatutkimuksen jälkeen määrättyyn hoitoon liittyviä uudistamistarpeita ja puutteita, jotka edellyttävät lain tasolla tehtäviä muutoksia. Näiltä osin lakimuutoksen valmistelu tulisi käynnistää viipymättä. Mm. velvoitteisen avohoidon järjestelmän kehittäminen ja laajentaminen koskemaan myös muita kuin oikeuspsykiatrisia potilaita tulee tässä yhteydessä arvioida.

Väkivallan uusimiskahdus ei liity yksinomaan tai erityisesti elinkautisvankeihin. Siksi väkivallan uusimiseen liittyvä arviointi, kehittämistyö ja toimenpiteet tulisi nähdä laajemmin myös muihin väkivaltarikollisiin liittyen.

Mielenterveys- ja päihdehuoltopalvelut ja niihin liittyvät tukipalvelut, joiden käyttö perustuu vapaaehtoisuuteen, ovat merkittävä osa väkivallan uusimisen ehkäisyä vankeusrangaistuksen jälkeen. Puutteet ja ongelmat niiden käytössä vankilasta vapautuneiden väkivallasta tuomittujen kohdalla eivät ole ensisijaisesti lainsäädäntöön liittyviä ongelmia, vaan asenteisiin ja mahdollisesti koulutuksen ja osaamisen puutteisiin liittyviä ongelmia sekä mielenterveyspalveluiden resursointiin, kohdentamiseen ja alueellisiin eroihin liittyviä ongelmia. Kehittämistyö tällä sektorilla liittyy olennaisesti käynnissä olevaan sosiaali- ja terveydenhuollon uudistukseen ja koskee myös muuta väestöä kuin nyt kohteena oleva elinkautisvankien erityisryhmä. Vankeinhoidon ja sosiaali- ja terveydenhuollon tiiviille yhteistyölle ei liene lainsäädännöllisiä esteitä, vaan kysymys on molemmin puolin toimintatapojen muutosvalmiudesta ja resurssien suuntaamisesta.

Ylilääkäri Kari Ojala

Lausuntoa on valmisteltu yhteistyössä Itä-Suomen yliopiston oikeuspsykiatrian professori Jari Tiihosen kanssa.

Kari Ojala
Ylilääkäri